

דוגמה להפניות בהערות שוליים

פמיניזם משפטי

לפני שאסקור את הפמיניזם המשפטי, יש להגדיר את המושג "פמיניזם". לענייננו, תועיל ההגדרה: "פמיניזם הוא מערכת של אמונות ורעיונות המשתייכים לתנועה חברתית ופוליטית מקיפה, שמטרתה להשיג שוויון רב יותר לנשים".¹ התנועה הפמיניסטית היא תנועה מגוונת. הוגות (והוגי) הדעות הפמיניסטיות באות מדיסציפלינות שונות כפסיכולוגיה, סוציולוגיה, פילוסופיה, מדע המדינה היסטוריה. בדומה לתנועות אחרות שהציבו לעצמן מטרות של שינוי חברתי, גם בתנועה הפמיניסטית נמצא מקום כבוד למשפטניות. המשפט נתפס הן כיעד לשינוי והן כדרך להשגת השינויים החברתיים.

נהוג לחלק את הפמיניזם המשפטי לשלושה זרמים עיקריים: פמיניזם ליברלי, פמיניזם רדיקלי ופמיניזם תרבותי. אציג כל אחד משלושת הזרמים בקצרה, בהתייחס לתפיסתו את מקומו ותפקידו של המשפט. יש לזכור כי חלוקה זו היא מלאכותית במובנים רבים, וכי כותבות רבות אינן משייכות עצמן דווקא לאחד משלושת הזרמים.

הפמיניזם הליברלי הוא חלק מתפיסת העולם הליברלית הכללית. ככזה, הוא מעמיד במרכז את הפרט ואת השמירה על זכויותיו. הנחת הפמיניזם הליברלי היא שאנו חיים בחברה המורכבת מפרטים, שכולם יצורים אוטונומיים ושווים. מאבקן של הפמיניסטיות הליברליות, שהמשיך את מאבקם של השחורים בארצות הברית והושפע ממנו מאוד, הוא מאבק לשוויון זכויות מוחלט. בגרסתו הטהורה שואף הפמיניזם הליברלי להגיע למצב שבו המשפט והחברה עיוורים למין ולמגדר. הפמיניסטיות הליברליות עשו שימוש נרחב במשפט לשם תקיפת חוקים מפלים ולשם חקיקת חוקי השוויון. בחקיקה בישראל אפשר למצוא דוגמאות רבות להישגיו של הפמיניזם הליברלי.²

הנחת היסוד של הפמיניזם הרדיקלי היא שאנו חיות וחיים בחברה פטריארכלית. מבחינה מוסדית, מנהלית וערכית, כל המסגרות הן מסגרות גבריות ולפיכך שוויון זכויות לא יועיל, שכן במבנה החברתי הקיים תמשיך להתקיים ההגמוניה הגברית. הפמיניזם הרדיקלי חושף רובד שהוא מעבר לרובד האפליה הגלוי. המשפט, לפי גישה זו, אינו ניטרלי. החזות הניטרלית כלפי חוץ מסווה מנגנון שליטה גברי שתורם לשעתוק נחיתותן של הנשים. כך למשל טענה קת'רין מקינון, מהכותבות הבולטות בגישה זו, שעל הפמיניזם המשפטי לבקר מושגים ותפיסות משפטיים [...] from the standpoint of women's experience as second-class citizenship".³ רוב הכותבות הרדיקליות תומכות בשינוי המוסדות הפוליטיים והמשפטיים.

¹ אוון פיסט "מהו פמיניזם", עיוני משפט יח (תשנ"ד) 5, 5.

² ר' למשל: חוק שיווי זכויות האישה, תשי"א – 1951; חוק שכר שווה לעובד ולעובדת, תשכ"ד – 1964; חוק שוויון הזדמנויות בעבודה, תשמ"ח – 1988.

³ Catharine A. Mackinnon, "Desire and Power", in *Feminism Unmodified, Discourses on Life and Law*, 1987, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England, p.5.

זרם הפמיניזם התרבותי מניח שיש הבדלים בין נשים לגברים. ההבדל העיקרי, כפי שקבעה קרול גיליגן, הוא שנשים מתאפיינות ב"אתיקה של אכפתיות ושל דאגה לזולת" וגברים מתאפיינים ב"אתיקה של זכויות"⁴. בניגוד לזרם הליברלי שניסה לערער על הדיכוטומיות המסורתיות (גברי-נשי, רציונלי-אמוציונלי, אקטיבי-פסיבי וכו') מכיר הזרם התרבותי בקיומן של הדיכוטומיות אלא שהוא מערער על ההיררכיה המסורתית במסגרת דיכוטומיות אלה (גברי טוב מנשי, רציונלי טוב מאמוציונלי וכו'). טענתן של הפמיניסטיות המשתייכות לזרם התרבותי היא שלנשים יש אתיקה של אכפתיות ושל דאגה לזולת, שהיא, למצער, טובה לא פחות מן האתיקה הגברית של זכויות. למעשה, עולמנו היה טוב יותר לו היה בו יותר מקום לאתיקה מן הסוג הזה.

בהקשר המשפטי טוענות הכותבות בזרם זה כי לנשים קשה יותר מאשר לגברים לפעול בחברה ובמשטר המבוסס על לגליזם ליברלי, המניח אינדיווידואליזם וניתוק בין הפרטים, שהוא משטר שעיצבו גברים ואמות המידה בו הן גבריות. לדידן, יש לאמץ יותר ויותר סטנדרטים נשיים לתוך המשפט, כך שהוא יתרום לקידום אתיקה של אכפתיות ושל דאגה לזולת על חשבון אתיקה של זכויות.

⁴ גיליגן, קרול, בקול שונה: התיאוריה הפסיכולוגית והתפתחות האשה, תרגום: נעמי בן חיים, הקיבוץ המאוחד, ספריית פועלים, 1995.